

ТЕМА 2. ГАЛУЗІ ТА ВИДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План:

1. Види господарської діяльності та їх класифікація.
2. Підприємницька діяльність в галузях промисловості, сільського, лісового господарства, будівництва, транспорту.
3. Торговельне підприємництво.
4. Фінансове підприємництво.
5. Підприємницька діяльність у сфері послуг.

1. Види господарської діяльності та їх класифікація.

У навчальній літературі з питань підприємництва присутні різні погляди на класифікацію видів підприємницької діяльності, найбільш поширеним є поділ підприємництва на такі **основні види**:

- **виробниче** підприємництво - це діяльність з виробництва продукції і надання послуг матеріального характеру;

- **торговельне** підприємництво - діяльність у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує її реалізацію шляхом надання відповідних послуг;

- **фінансове** підприємництво, що пов'язане з обігом вартостей. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування.

Останнім часом виділяють окремим видом **інформаційне** підприємництво (інжинірингова, консультативна (консалтингова) діяльність, проведення маркетингових досліджень, послуги з використання комп'ютерних технологій, електронного бізнесу).

Перспективним видом підприємництва є надання різноманітних **послуг** як підприємцям, так і населенню. В індустріально розвинутих країнах у сфері послуг зайнято до 75-80% працездатного населення, в Україні - 12,5%.

Сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види діяльності, складає **галузь**. Загальна класифікація галузей національного господарства є складовою частиною єдиної системи класифікації і кодування техніко-економічної та статистичної інформації.

До **сфери матеріального виробництва** належать галузі, які визначаються видами діяльності, що створюють, відновлюють або знаходять матеріальні блага (продукцію, енергію, природні ресурси), а також продовжують виробництво у сфері обігу (реалізації) шляхом переміщення, зберігання, сортування, пакування продукції чи інших видів діяльності. До даної сфери належать суб'єкти господарювання в галузях промисловості, сільського, лісового господарства, будівництва, торгівлі, транспорту, зв'язку та інших послуг виробничого характеру.

До **галузі невиробничої сфери** належать невиробничі види побутового обслуговування населення, житлово-комунальне господарство, охорона здоров'я, фізична культура і соціальне

забезпечення, освіта, культура та мистецтво, наука і наукове обслуговування, фінанси, кредит, страхування і пенсійне забезпечення, управління тощо.

Центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації затверджений державний стандарт України - **Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД)**.

Об'єктами класифікації у КВЕД є види економічної діяльності юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб і фізичних осіб - підприємців, що їх на вищих рівнях класифікації групують у галузі.

2. Підприємницька діяльність в галузях промисловості, сільського, лісового господарства, будівництва, транспорту.

Промисловість – найважливіша галузь народного господарства, що справляє вирішальний вплив на рівень розвитку продуктивних сил суспільства; це сукупність підприємств (заводів, фабрик, шахт, електростанцій), зайнятих виробництвом знярядь виробництва як для самої промисловості, так і для інших галузей народного господарства, а також видобутком сировини, матеріалів, палива, виробництвом енергії, заготівлею лісу і подальшою обробкою продуктів, отриманих у промисловості або вироблених у сільському господарстві.

Промисловість - найважливіша структурна ланка (сектор) господарського комплексу України. На неї припадає 1/3 основних фондів, понад 35% зайнятого населення,

Провідна роль промисловості в економіці України визначається, перш за все, тим, що, забезпечуючи всі галузі народного господарства зняряддями праці та новими матеріалами, вона є найбільш активним фактором науково-технічного прогресу і розширеного відтворення в цілому. Машинобудування є однією з провідних галузей промисловості України, де зосереджено 20 % основних засобів промисловості. Значні частки в обсязі промислової продукції припадають на металургію, добувну, хімічну, легку, харчову промисловість. Промислове виробництво в Україні в основному характеризується використанням застарілих технологій та обладнання, а також високим рівнем енергоємності.

Промисловість, яка займається виготовленням засобів виробництва (машини, обладнання, верстати та ін.), відноситься до групи «А», а предметів споживання (легкові автомобілі, пральні машини, холодильники, товари широкого споживання та ін.) - до групи «Б».

За ознаками впливу на предмет праці всі галузі та підгалузі промисловості поділяються на:

1) добувні,

2) переробні, які поділяються на:

- важку промисловість,

- легку та харчоу промисловість.

3) виробництво та розподілення електроенергії, газу та води.

Добувна промисловість займається видобутком різних видів палива і сировини з надр Землі (вугільна, нафтодобувна, газодобувна), тому її розвиток і поширення залежать від розміщення і запасів корисних копалин.

До переробної промисловості відносяться галузі, які займаються обробкою чи переробкою сировини і напівфабрикатів (металургійна, машинобудування,

хімічна, деревообробна, целюлозно-паперова, будівельних матеріалів, поліграфічна, легка, харчова та ін.).

Перероблення - це технологічний процес, здійснення якого змінює форму, властивості або склад сировини, напівфабрикатів або, в окремих випадках, готової продукції з метою отримання нової продукції.

Підприємства більшості галузей промисловості належать до великого та середнього бізнесу, виключення становлять вузькоспеціалізовані виробництва продуктів харчування, дрібних партій меблів, друкарської продукції, швейних виробів тощо.

У **сільському господарстві** України виробничо-господарська діяльність здійснюється колективно-кооперативними і державними сільськогосподарськими підприємствами, акціонерними сільськогосподарськими товариствами, селянськими (фермерськими) господарствами. Сільське господарство України характеризується наявністю як великого виробництва, так і невеликих господарств, розвинутою регіональною спеціалізацією.

Будівництво об'єктів виробничого та іншого призначення, підготовка будівельних ділянок, роботи з обладнання будівель роботи з завершення будівництва, прикладні та експериментальні дослідження і розробки тощо, які виконуються суб'єктами господарювання для інших суб'єктів або на їх замовлення, здійснюються на умовах підряду.

Перевезенням вантажів визнається господарська діяльність, пов'язана з переміщенням продукції виробничо-технічного призначення та виробів народного споживання залізницями, автомобільними дорогами, водними та повітряними шляхами, а також транспортування продукції трубопроводами.

З діяльністю переважно промислових підприємств пов'язана інноваційна діяльність. **Інноваційною діяльністю** у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

3. Торговельне підприємництво.

Торговельне підприємництво - це діяльність, пов'язана з обміном, розподілом та споживанням товарів і послуг.

Змістом торговельного підприємництва є товарно-грошові та торговельно-обмінні операції. Залежно від ринку (внутрішнього чи зовнішнього), в межах якого здійснюється товарний обіг, господарсько-торговельна діяльність виступає як внутрішня торгівля або зовнішня торгівля.

Торговельна діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання в таких формах: матеріально-технічне постачання і збут; енергопостачання; заготівля; оптова торгівля; роздрібна торгівля і громадське харчування; продаж і передача в оренду засобів виробництва; комерційне посередництво (агентська діяльність) у здійсненні торговельної діяльності та інша допоміжна діяльність з забезпечення реалізації товарів (послуг) у сфері обігу.

Здійснення торговельно-біржової діяльності має на меті організацію та регулювання торгівлі шляхом надання послуг суб'єктам господарювання у здійсненні ними торговельних операцій спеціально утвореною господарською організацією - **товарною біржею**, діяльність якої регулюється Законом України «Про товарну біржу».

Товарна біржа є особливим суб'єктом господарювання, який надає послуги в укладенні біржових угод, виявленні попиту і пропозицій на товари, товарних цін, вивчає, упорядковує товарообіг і сприяє пов'язаним з ним торговельним операціям. Товарна біржа - це різновид оптового товарного ринку без попереднього огляду покупцем зразків і заздалегідь установлених мінімальних партій товарів.

Товарна біржа - найбільш розвинута форма регулярно функціонуючого оптового ринку масових заміників товарів (зерно, вугілля, метал, нафта, ліс і т.д.), що продаються по стандартах. Подібні біржі багато років діють у всіх економічно розвитих країнах. Класичними прикладами служать спеціалізовані товарні біржі, такі, як Лондонська (кольорові метали), Ліверпульська (бавовна), Сінгапурська (каучук) і ін.

Міна (бартер) у сфері господарювання За договором міни (бартеру) кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні у власність, повне господарське відання чи оперативне управління певний товар в обмін на інший товар.

Сторона договору вважається продавцем того товару, який вона передає в обмін, і покупцем товару, який вона одержує взамін. За погодженням сторін можлива грошова доплата за товар більшої вартості, що обмінюється на товар меншої вартості, якщо це не суперечить законодавству.

Зберігання у товарному складі. Товарним складом визнається організація, що здійснює зберігання товарів та надає пов'язані із зберіганням послуги на засадах підприємницької діяльності.

Комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє. Не є комерційними агентами підприємці, що діють хоча і в чужих інтересах, але від власного імені.

За агентським договором одна сторона (комерційний агент) зобов'язується надати послуги другій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) в укладенні угод чи сприяти їх укладенню (надання фактичних послуг) від імені цього суб'єкта і за його рахунок.

4. Фінансове підприємництво.

Фінансове підприємництво - це діяльність, де об'єктом купівлі-продажу є специфічний товар - гроші, іноземна валюта, цінні папери.

Основним полем діяльності фінансового підприємництва є **комерційні банки і фондові біржі**.

Комерційний банк - це фінансово-кредитна установа акціонерного типу, що кредитує на платній основі переважно комерційні організації, що здійснює прийом грошових внесків (депозитів) і інші розрахункові операції з доручення клієнтів. Джерелом доходів комерційного банку є різниця між процентними ставками депозитних (притягнутих) і позичкових засобів.

Операції комерційних банків поділяються на три групи: пасивні (залучення засобів); активні (розміщення засобів); комісійно-посередницькі (виконання різних операцій з доручення клієнтів зі сплатою комісії).

Банки можуть функціонувати як універсальні, або як спеціалізовані - ощадні, інвестиційні, іпотечні, розрахункові (клірингові). Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків.

Фінансове посередництво здійснюється банками у формі банківських операцій. Основними видами банківських операцій є **депозитні, розрахункові, кредитні, факторингові та лізингові операції**.

Депозитні операції банків полягають у залученні коштів у вклади та розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів.

Розрахункові операції банків спрямовані на забезпечення взаємних розрахунків між учасниками господарських відносин, а також інших розрахунків у фінансовій сфері.

Кредитні операції полягають у розміщенні банками від свого імені, на власних умовах та на власний ризик залучених коштів юридичних осіб (позичальників) та громадян.

Під **терміном лізинг** розуміється довгострокова оренда обладнання, машин, споруд виробничого призначення. В даний час лізинг отримав широке розповсюдження по всьому світу, як перспективний спосіб фінансування підприємств.

Факторинг - справляння платежів і ведення бухгалтерського обліку за дорученням клієнта.

Факторингові операції активно проводять комерційні банки, які організують спеціалізовані філії або компанії.

Особливою формою фінансового підприємництва є **страхове підприємництво**. Кожен підприємець діє на свій страх і ризик і не може обійтися без надійного страхування на випадок небезпеки.

Страхування - це діяльність спеціально уповноважених державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів.

Найбільш відомі три види страхування: страхування життя і здоров'я, майна, відповідальності.

Страхування відповідальності - це страхування заборгованості, тобто відповідальності боржників.

Для забезпечення функціонування ринку цінних паперів утворюється **фондова біржа**. Фондова біржа створюється засновниками - торговцями цінними паперами в порядку, встановленому законом України «Про цінні папери і фондову біржу».

Під фондовою біржею розуміється організаційно оформлений, регулярно функціонуючий ринок цінних паперів, що сприяє підвищенню мобільності капіталу і виявленню реальної вартості активів.

Діяльність фондової біржі спрямовується виключно на організацію укладання угод купівлі-продажу цінних паперів та їх похідних. Фондова біржа не може здійснювати операції з цінними паперами від власного імені та за дорученням клієнтів, а також виконувати функції депозитарію.

Посередницькою діяльністю у сфері випуску та обігу цінних паперів є підприємницька діяльність суб'єктів господарювання (далі - **торговці цінними паперами**), для яких операції з цінними паперами становлять виключний вид їх діяльності або яким така діяльність дозволена законом.

Здійснення посередницької діяльності у сфері випуску та обігу цінних паперів допускається на основі ліцензії, що видається в порядку, встановленому законодавством.

5. Підприємницька діяльність у сфері послуг.

Особливості послуг як об'єкт комерційної діяльності:

1) на відміну від товарів національного споживання послуги виробляються і споживаються здебільшого одночасно і не підлягають зберіганню;

2) торгівля послугами взаємопов'язана з торгівлею товарами народного споживання і впливає на неї;

3) ринок послуг більш захищений від іноземної конкуренції порівняно з сировинним ринком, ринком товарів народного споживання тощо;

4) не всі послуги, на відміну від інших об'єктів комерційної діяльності, придатні до широкого залучення в міжнародний господарський обіг.

У сукупності послуг розрізняють **матеріальні** (послуги, на які затрачається праця, наслідком якої є створення певних матеріальних благ) і **нематеріальні**. Характерними особливостями нематеріальних послуг є невідчутність (нематеріальний характер), невіддільність виробництва і споживання, неоднорідність (змінюваність), нездатність до зберігання.

Невідчутність (нематеріальний характер) послуг означає, що їх неможливо продемонструвати, бачити, спробувати, транспортувати, зберігати, упаковувати або вивчати до моменту отримання.

Існує велика різноманітність видів діяльності щодо надання послуг. Систематизацію послуг здійснюють залежно від їх специфічних особливостей та організації торгівлі ними в конкретній сфері споживання, виокремлюючи за певними критеріями відповідні групи.

Інжиніринг- надання виробничих, комерційних, науково-технічних та інших послуг спеціалізованими інженерно-консультативними фірмами, промисловими, будівельними та іншими компаніями. Він реалізується як сукупність інтелектуальних видів діяльності, пов'язаних з реалізацією проектів різного призначення за рахунок найраціональнішого підбору й ефективного використання матеріальних, трудових, технологічних та фінансових ресурсів, організації й управління, передових науково-технічних досягнень і з урахуванням конкретних умов і чинників здійснення проектів.

Екаунтинг - збір, оброблення, аналіз, класифікація і оформлення різноманітної документації у сфері фінансів.

Транспортні послуги по перевезенню вантажів - послуги, пов'язані з перевезенням готової продукції, сировини та напівфабрикатів із місць виробництва до пунктів споживання або подальшого перероблення. Надають їх як безпосередні виробники продукції, так і спеціалізовані фірми.

Торговельно-посередницькі послуги - комерційна, представницька діяльність фізичних та юридичних осіб щодо здійснення окремих стадій торговельного обігу на договірній основі. Вони охоплюють всі операції щодо купівлі-продажу сировини, обладнання, нерухомості, товарів і послуг, цінних паперів, а також операції, пов'язані з організацією просування товарів на ринку.

Ліцензійні послуги — послуги щодо надання права використання винаходу або іншого технічного досягнення на основі ліцензійної угоди.

Фінансові послуги — послуги, які здійснюють фінансові установи щодо поповнення обігових коштів, забезпечення інвестиційних та інших програм суб'єктів господарської, комерційної та іншої діяльності.

Консалтинг - діяльність спеціалізованих компаній щодо надання інтелектуальних, інформаційних послуг суб'єктам ринку (виробникам, продавцям, покупцям) з різноманітних виробничих, організаційних, юридичних, маркетингових, фінансових та інших питань.

Побутові послуги — вид діяльності суб'єктів бізнесу щодо задоволення конкретної побутової потреби індивідуального замовника.

Соціально-культурні послуги — послуги, скеровані на задоволення соціальних проблем населення. Вони стосуються сфери охорони здоров'я, освіти, науки, культурних (туризм, мистецтво) та інших потреб.

Житлово-комунальні послуги — діяльність, пов'язана із забезпеченням санітарно-гігієнічних, енергетичних, транспортно-комунальних, готельних (інших місць короткотермінового проживання) потреб населення.

Послуги пасажирського транспорту — послуги щодо переміщення в просторі та часі пасажирів (багажу) з виробничими або приватними цілями.

Послуги зв'язку — діяльність, пов'язана зі встановленням та функціонуванням телефонного зв'язку, радіоточок, вуличних гучномовців, обслуговуванням мереж провідного мовлення, наданням в оренду трактів, каналів, ліній зв'язку та абонентських пристроїв.

Торговельні послуги — різноманітні види корисних дій, які додатково надають торговельні підприємства покупцям в процесі придбання або споживання товарів.

Розглянемо зміст та особливості деяких видів послуг.

Управлінське консультування - професійна діяльність, яка полягає у наданні незалежних і об'єктивних порад та технічної допомоги кваліфікованими спеціалістами фірмам, організаціям, окремим підприємцям (в подальшому—клієнтам) з метою сприяння останнім у визначенні та дослідженні управлінських проблем, пошуку їх оптимальних рішень, методології впровадження рекомендацій.

Консалтингова фірма - підприємство, що займається професійним консалтингом, а саме надає консультаційні послуги клієнтам (виробникам, продавцям та споживачам) за допомогою спеціально навчених осіб відповідної кваліфікації, здатних визначити, проаналізувати та розробити модель вирішення будь-якої управлінської проблеми.

Аудиторською діяльністю визнається діяльність громадян та організацій, предметом якої є здійснення аудиту, організаційне і методичне забезпечення аудиту та надання інших аудиторських послуг.

Аудит - це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності законодавству та встановленим нормативам.

Соціально-культурна сфера охоплює сукупність галузей підприємств, які виробляють і реалізують товари і послуги, необхідні для задоволення соціально-культурних потреб людини.

Туризм - тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваною діяльністю.

Туристичні послуги - послуги суб'єктів туристичної діяльності щодо розміщення, харчування, транспортного, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг, спрямовані на задоволення потреб туристів. Основні туристичні послуги регламентуються договором на туристичні обслуговування і путівкою.